

In de kijker: VERZORGINGSSOCIOLOGIE. VISIES OP SAMENLEVEN EN ZORG

Een boekbespreking

Steven EERDEKENS¹

Willem Visser, de auteur van dit boek ("**Verzorgings sociologie. Visies op samenleven en zorg**", Uitgeverij Coutinho, 2013, ISBN 978-90-4690-327-8, 280 blz., 26,50 euro) is oud-doцент verzorgings sociologie en organisatiekunde en in die zin alvast goed geplaatst om een boek over 'Verzorgings sociologie' te realiseren. Hij doet dit aan de hand van vijf verschillende theorieën/benaderingen.

Structureel functionalisme en systeembenadering

Een eerste daarvan is het structureel functionalisme en de systeembenadering. Het accent ligt hier op het bieden van structuur en begrenzing. Op vlak van zorg en onderwijs wordt verwezen naar een toegenomen professionele bureaucratie. Grote instellingen, ziekenhuizen en scholen zijn hier voorbeelden van. Er wordt binnen deze

organisaties gehamerd op standaardisering van werkprocessen, vaardigheden én resultaten. Keerzijde is het vaak fel naar binnen gekeerd zijn van deze organisaties, met gebrek aan transparantie en externe controle als gevolg.

Volgens Putnam is er in de huidige samenleving onvoldoende sociaal kapitaal om bestaande netwerken te behouden of te versterken. Er is nood aan een gezonde mix van 'bonding, bridging en linking'. 'Bonding' verwijst naar de verbondenheid met gelijkgestemden. 'Bridging' impliceert bruggen naar andere groepen en 'linking' slaat op actieve participatie aan de samenleving. Nieuwe media dragen vooral bij aan meer bonding, terwijl bridging beperkt blijft. De linking-capaciteit van media zoals facebook en andere twitters is diffuser: wat is bijvoorbeeld de reële waarde van facebook-activisme tegen een bestaand onrecht?

1 De auteur is directeur van Open Kans, een voorziening die zorg en begeleiding biedt aan volwassenen met een verstandelijke handicap in Bree. Contact: stevenerdekens@terengelen.be.

Symbolisch interactionisme en etiketteringstheorie

Een tweede koppel wordt gevormd door het symbolisch interactionisme en de etiketteringstheorie. Hier gaat het over betekenissen die verleend worden aan menselijk handelen, de rollen die mensen opnemen en de indrukken die we (willen) maken. De auteur komt in dit hoofdstuk beter op dreef: wanneer hij het heeft over de toenemende medicalisering en 'totale instituties', vallen intuïtief dwarsverbanden te maken met de actuele zorgpraktijk.

Tussen de regels door lees je analyses die doen denken aan hedendaagse (cultuurpessimistische?) schrijvers als Paul Verhaeghe en Dirk Dewachter. In onze tijd bestaat het risico dat afwijkend gedrag al vlug als 'abnormaal' wordt weggezet en dat het wordt gepsychiatriseerd tot een stoornis die kan worden behandeld en – liefst – met medicatie kan worden aangepakt.

Disciplineringstheorie

In de disciplineringstheorie staat de groeiende – en onwenselijke – invloed van de sociale en communicatiewetenschappen op ons leven centraal. Psycho-, peda-, socio- en andere 'ogen' zorgen er als relatief nieuwe beroepsgroepen steeds meer voor dat we minder vrij worden in ons handelen. Van alle kanten worden we bekeken en beoordeeld en worden ons betere, gezondere, verstandiger levenswijzen aangereikt of veel-er opgedrongen. De overheid consacreert deze disciplinerende met nieuwe wet- en regelgeving. Onderzoek bevestigt dit zelf-versterkend effect: hoe meer specialisten werkzaam in een regio; hoe meer er behandeld wordt. Zo worden mensen steeds meer afhankelijk van hulpverleners, die 'het beste met hen voor hebben'; maar die de zelfredzaamheid ernstig aantasten.

“Mensen worden steeds meer afhankelijk van hulpverleners, die 'het beste met hen voor hebben'; maar die de zelfredzaamheid ernstig aantasten.”

Een bijkomend gevolg is de inflatie van diagnoses (en labels zoals ADHD, autisme, ...) die met opgeschroefde medicatie kunnen worden aangepakt. De auteur wijst op een golfbeweging wanneer hij aangeeft dat professionelen niet altijd op een voetstuk stonden. In de jaren '60 en '70 kwam de bevoogdende aanpak in diskrediet: zelfexpressie en zelfontplooiing liet weinig ruimte voor bevoogding. Vanaf eind jaren '80 is de professional echter helemaal terug met een toenemend geloof in haar of zijn expertise op alle vlakken (opvoedingswinkels, gezins-coaches, therapeuten allerhande, ...).

Kritische theorie

De kritische theorie stelt dat ook het persoonlijke 'politiek' van aard is: persoonlijke problemen ontstaan als gevolg van systeemproblemen en zijn – bijgevolg – ook politiek op te lossen. Niet verwonderlijk dat de voornaamst protagonisten van deze theorie, zoals Horkheimer en Adorno, vooral aan de linkse zijde van het politieke spectrum te vinden waren. De grote tegenstrever wordt hier het neoliberalisme met haar eenzijdig accent op individuele verantwoordelijkheid en haar streven om alles te verschuiven naar het domein van de markt. Huidige tendensen in de zorg illustreren de actualiteitswaarde van deze theorie: de recente commercialisering van een nieuw psychiatrisch centrum in Gent, het stimuleren van private initiatieven en 'sociaal ondernemerschap' om wachtlijsten weg te werken, enz.

“**De kracht en expertise van hulpverleners schuilt in kwaliteiten die zich niet eenvoudig laten vatten in strikte competentie-profielen: integriteit, hulpvaardigheid, respect.**”

Toenemende bureaucrativering en markt-denken, de klemtoon op planbaarheid en efficiency worden in deze theorie als systeemfouten gezien. De ‘cliënt’ wordt aan een strak behandelingschema onderworpen, waarbij een welbepaalde uitkomst moet worden behaald. Hulpverleners worden daarbij herleid tot instrumenten – sommigen spreken van ‘instrumenten’ – die aan de hand van afgelijnde protocollen zorghandelingen uitvoeren. De kritiek hierop is dat de kracht en expertise van hulpverleners net schuilt in kwaliteiten die zich niét eenvoudig laten vatten in strikte competentie-profielen: integriteit, hulpvaardigheid, respect.

Civilisatietheorie

De civilisatietheorie legt de nadruk op processen als imitatie en distinctie. Volgens Elias zijn het elites die op verschillende terreinen trends uitzetten. Dit kan de mode betreffen, maar ook wetenschap, nieuwe technologieën, lifestyle, enz. Hun voorbeelden worden opgepikt en geïmiteerd door steeds meer anderen... tot er onvoldoende distinctie meer overblijft; waarna een gelijkaardig proces kan worden aangevat. Andere belangrijke begrippen binnen deze theorie: overgang van bevels- naar een onderhandelingshuishouding (zeker herkenbaar in de vergelijking van hedendaagse met vroegere gezinnen); het toenemend belang van zelfbeheersing; proto-professionalisering waarbij grondhoudingen en basisbegrippen uit bepaalde disciplines gemeengoed worden; en de bescha-

vingsarbeid waarmee we intermenselijke relaties en processen steeds weer vormgeven.

De civilisatietheorie maakt ongetwijfeld een aantal maatschappelijke evoluties inzichtelijk. Zo bijvoorbeeld de toenemende verstatelijking van de zorg: de verruiming van de dienstverlening in de verzorging wordt beleefd als een verruiming van de persoonlijke vrijheid. Toch staat tegenover een vermindering van de directe afhankelijkheid van onmiddellijke naasten, een toegenomen afhankelijkheid van de overheid en een anonieme gemeenschap.

Modernisering en vooruitgang

Het slothoofdstuk gaat over modernisering en vooruitgang en is het sterkste in dit boek. De ‘meerkeuzemaatschappij’ waarin we leven maakt dat iedereen tegenwoordig de manager van haar/zijn eigen leven is geworden. Veel meer dan vroeger kunnen mensen kiezen uit een schier eindeloos aanbod van religies, wereldbeschouwingen, ideeën, waarden en normen. Dit zorgt voor heel wat keuze-stress. Aan de hand van een drietal (moeilijke) paradoxen wordt de modernisering tegen het licht gehouden. Zo wordt bijvoorbeeld de globalisering gelinkt aan de home-centered society. Door technologische ontwikkelingen op mondiale schaal, zoals internet en elektronische betalingsmogelijkheden, wordt net de huiskamer meer het hoofdkwartier van waaruit mensen hun zaken regelen.

Als afsluiter formuleert de auteur een aantal hoofdlijnen voor de nabije toekomst. Zo voorspelt hij een verdere toename van het belang van pragmatische en gedragstherapeutische interventies. De hulp- en dienstverlening zal ongetwijfeld aan een snel tempo verder digitaliseren, waarbij het nut van internet en moderne communicatietools binnen de hulpverleningsrelatie verder zal worden vergroot. Hij verwacht ook

een toename van hulp bij vragen rond zingeving en existentiële vragen. Tenslotte zal de civil society en community-zorg (nog) meer opgeld maken; mede door de stagnerende economie.

Soms oppervlakkig, soms boeiend en prikkelend

Dit boek laat zich niet gemakkelijk beoordelen. Na lezing ben ik er niet helemaal uit. Er worden weliswaar verschillende theorieën toegelicht, maar het blijft soms wat oppervlakkig. Visser verliest zich daarbij soms in name-dropping en

schijnbaar onvermijdelijk jargon. Bovendien is de aaibaarheidsfactor nogal wisselend. Sommige hoofdstukken weten de aandacht te trekken én te behouden, andere slagen daar veel moeilijker in. Gelukkig wordt het boek steeds boeiender naar het einde toe.

Er worden alleszins voldoende prikkelende evoluties en gedachten in geformuleerd, die je dwingen om vanop een zekere afstand naar sociaal werk en welzijnswerk te kijken. Om dan te kunnen concluderen dat we in enorme boeiende tijden kunnen leven en werken!

De social profit na de zesde staatshervorming

De zesde staatshervorming heeft een grote impact op de social-profitsectoren. Op 1 juli werd Vlaanderen onder meer integraal bevoegd voor ouderenzorg, geestelijke gezondheidszorg, revalidatie en buitenschoolse kinderopvang. Ook voor de organisatie van de arbeidsmarkt komen er belangrijke bevoegdheden over. Verso, de intersectorale koepel van Vlaamse social-profitwerkgevers, organiseert op 2 oktober 2014 van 9 tot 13 uur in Brussel een studievoormiddag om de veranderingen voor de social profit te duiden.

Vanuit de bekommernissen van werkgevers uit verschillende deelsectoren wordt het Vlinderakkoord doorgelicht. Ook de Vlaamse overheid reageert. Volgende vragen komen aan bod: hoe verloopt de overdracht van de bevoegdheden concreet? Welke richting wil de Vlaamse overheid uit met deze nieuwe bevoegdheden? Wat zal de impact zijn van de beperkte budgettaire ruimte voor de Vlaamse regering? Hoe zal de structuur van de Vlaamse overheid eruit zien en wat verandert er voor het sociaal overleg? Deelname is gratis, maar men moet zich wel vooraf inschrijven.

Info: www.verso-net.be, tel. 02 739 10 71.